KONYA MEVLÂNÂ MÜZESİ'NDE BULUNAN "12" ENVANTER NUMARALI KUR'AN-I KERİM'İN TEZHİP AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Şennur ATALAY VAROL[1]

ÖZ

Medeniyetlerin tarih boyunca sahip oldukları değerlerin, gelecek nesillere aktarılmasında, en önemli öğelerden biri de sanattır. Kültürel değerlerimizden olan Gelenekli Sanatlarımız geçmişimizin, sanata olan yansımasıyla günümüze ulaşmıştır. Bir milletin kendine has sanatı, halkın kültür seviyesini ve sosyal hayatın sembollerini teşkil eder. Tezyîni sanatlar bu anlayış içinde doğup gelişerek günümüze kadar gelmiştir. Tezyîni sanatlar içinde yer alan tezhip sanatı da yüzyıllar boyunca geçen süreçte yaşadığı gelişmeleri ve değişmeleri göstermektedir. Bu çalışmanın konusunu "Konya Mevlânâ Müzesi'nde bulunan 1314 -15 tarihli, "12" envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'in tezhipli sayfaları ve cilt kapakları" oluşturmaktadır. Kur'an-ı Kerim'in ketebe sayfasındaki bilgilerden bu eserin H.724 / M.1314-15 tarihinde, Karamanlı Beylerden Halil b. Mahmud için Katip İsmail b. Yusuf tarafından Konya'da yazıldığını ve Yakup b. Gazi el-Konevî tarafından tezhiplendiğini anlıyoruz. Eserin, gerek hat ve gerekse tezhibi, dönemin özelliklerini göstermesi ve tezhip sanatının tarihi seyrine ışık tutması bakımından önemlidir. Yazıldığı tarih itibariyle Beylik dönemine ait bir eser olmakla birlikte, Selçuklu döneminden hemen sonrasına ait olan bu eserin, önceki dönemin sanat anlayışıyla benzer üslupları bulunmaktadır. Eser; motif, desen ve üslup özellikleri bakımından incelenmiş olup, tasarımında etkili olan üslup özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Eserin tezyinatı, görsel malzemeler ve çizimlerle desteklenerek değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mevlânâ Müzesi, Kur'an-ı Kerim, Tezhip

[1] Öğr.Gör., Selçuk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Konya, sennuratalay(at)yahoo.com

EVALUATION OF KORAN WITH INVENTORY NUMBER "12" IN KONYA MEVLANA MUSEUM IN TERMS OF ILLUMINATION

ABSTRACT

One of the most important elements in the transfer of values of civilizations throughout the history to future generations is arts. Our Traditional Arts, as part of our cultural values, have reached the present day with the reflection on art. The unique art of a nation, constitutes the cultural level of people and symbols of social life. Decorative arts were born and developed in this sense until today. The art of illumination, as a part of decorative arts, shows developments and changes in the process through the centuries. The subject of the present study is the illuminated pages and binders of the Koran with the date 1314 -15 and inventory number "12" in Konya Mevlana Museum. According to the information given on the colophon page of the Koran, it was written by Katip İsmail b. Yusuf in Konya for Halil b. Mahmud from Karamanlı Beyler in the date of H.724 / M.1314-15 and illuminated by Yakup b. Gazi el-Konevî. Both the calligraphy and the illumination of the Koran are important in terms of enlightening the course of history of illumination and reflecting the features of that period. As of it was written, it has been a work of the Beyliks and shown similar styles with the understanding of retro arts of the period, which belongs to the post Seljuk period. The work was examined in terms of motifs, patterns and stylistic features and some information was given about stylistic features that were effective in its design. Ornamentation of the work was evaluated with the support of visual materials and drawings.

Keywords: Mevlânâ Museum, Koran, Illumination

GİRİŞ

Mevlânâ Müzesi Müzelik Eserler Bölümü

Konya'da kitap sanatlarına olan ilgi XIII. yy.'dan başlayarak devam etmiş ve zamanla kalıcı hale gelmiştir. Bu dönemlerde verilen eserlerin tarihe ışık tutmaları sebebiyle tahrip olmaması ve kaybolmaması için Konya'da medreselerde ve Mevlânâ Türbesi'de toplanmıştır (Tanındı, 2007: 163). Daha sonra özel ve devlete bağlı kurumlarca bu yöne ilişkin çalışmalar yapılmıştır. Mevlânâ Müzesi de bunlardan biridir.

Mevlânâ Müzesi yazmalarının hem uzun bir geçmişe dayanan, hem cilt ve tezhip bakımından Türkiye kütüphaneleri içinde müstesna bir yeri vardır. Selçuklular devrinden son zamanlara dek özellikle diniyat, tarih ve tasavvuf, hattâ eski türkçemiz yönünden gerçekten de bir hazine mahiyeti taşıyan orijinal eserler mevcuttur. Bu eserler Selçuklular zamanından günümüze dek cilt ve tezhip özellikleri, yazı karakteri, hattâ kağıt bakımından önemli eserler vardır. Tasavvuf, âdâb ve erkân, edebiyat, müzik ve dil bakımından milletimize dünyaca tanınmış değerler kazandıran Mevlevîlik tetkikleri için de eşi bulunamayan bu kitaplar bölümlere ayrılarak muhafaza edilmiştir(Gölpınarlı,1967: önsöz).

Müzelik Eserler Bölümü "12" Envanter Numaralı Kur'an-ı Kerim

Kur'an-ı Kerim, iki cilt halinde yazılmıştır. Ketebe sayfasındaki bilgilerden eserin kimin için yazılmış olduğunu, hattatını ve müzehhibini öğreniyoruz.

Ketebe sayfasının 801/a yüzünde :

"Bu kerim, bereketi büyük olan ve delili yüce olan mushafı, soylu nesepli, padişahların ve sultanların kardeşi, islamın ve müslümanların mededi, din ve devletin yiğidi, sâliklerin (yolcuların) yardımcısı, âlimlerin terbiyecisi, miskinlerin ve zayıfların sığınağı, düşmanları yok eden, gâzilerin yardımcısı, dikbaşlıları kahreden, mücahidlerin yardımcısı, gözeten, mücahid, zafer bulmuş, yardım olunmuş, kuvvetlendirilmiş, âdil âlim, büyük emir olan Cihan Halil bin Mahmud bin Kirmânî (Allah ona yardım etsin ve devletini kuvvetlendirsin)'nin usûlüyle, fakir (muhtaç) kul İsmail bin Yusuf, 724 senesinin aylarında, Konya'da yazdı",

800/b yüzünde ise :

"Bunu Yakup bin Gâzi el-Konevi tezhip etti ve yaldızladı. Allah'u Teâla onu muvaffak eylesin (başarılı kılsın)" yazmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in

Yazı çeşidi : Reyhanî

Yazıldığı tarih : H.724 / M.1314-1315

Dili : Arapça (Bazı sûrelerin satır aralarına Farsça çevirileri de yazılmıştır.)

Cilt Kapağı: Kestane rengindeki deri cildin, ön ve arka yüzünde farklı kompozisyonlar kullanılmıştır.

XIV. Yüzyıl Tezhip Sanatına Genel Bir Bakış

Tezhip tezyinatın veya bezeme sanatının kağıt üzerine yapılan şeklidir. Kitap sanatları içinde yer alan ve tarihi Orta Asya'ya kadar inen tezhip sanatı, Türklerin islamiyeti kabulu ile yeni bir ruh ve heyecan kazanarak gelişme göstermiştir. Hat ve minyatür sanatlarıyla bir arada bulunması onun yardımcı sanat olarak görülmesine yol aşmışsa da tezhip mükemmel oluşunun dışında tarih itibariyle Türklerde hüsn-i hattan daha önce başlayan bir sanat dalı olarak görülse de (Ç.Derman, 2007) Uygur dönemine ait belgelerden ve kitap sanatlarında Uygurlu kâtiplerin kullandığı yazıların son derece estetik bir hüviyetle olması yazı ve tezhibin tarihinin birlikte olduğu ve Türklerin medeniyet tarihi içinde bütün sanat dallarıyla gerekli şekilde ilgilendikleri anlaşılmaktadır (Günüç, 1987).Türklerin islamiyeti kabulünden sonra yazı ile beraber gelişimini hızlandırmıştır.

Tezhip kelimesi adını, ana malzemesi olan altından almıştır. Çünkü Arapça altın demek olan "zehep" kökünden türemiştir. Lûgat manası yaldız sürme, yaldızlama (altınlama) demektir (Misalli Sözlük, 2005: 3157). Fakat tezhip sanatında altın ile birlikte kullanılan, geçmişte toprak boyalardan şimdi ise hazır boyalardan elde ettiğimiz bedahşi lacivert (lapislazuli), Türk alı, aşı boyası, Türk mavisi (türkuaz), limonküfü gibi klasik renklerde vardır.

Tezhipli eserlere müzehhep eser, tezhip yapan erkeğe müzehhip, bayana ise müzehhibe denir. Tezhip yapılan yere nakkaşhâne ya da nakışhâne denir.

İlk zamanlarda tezhip, yazıyı süsleme maksadıyla kullanılan, hat sanatını tamamlayan bir sanat dalı olarak kullanılmıştır. Müslümanların kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim'i okuyucuya en güzel şekilde sunma gayreti, bu sanatın gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Daha sonraları İlmî ve edebî eserlerin bezenmesinde, ayrıca levhalarda da kullanılmıştır. Örneğin; divanlarda padişaha sunulacak ilmi yazmalarda, Hilye-i Şerif' lerde, murakkalarda, kıt'alarda, levhalardaki celî yazı kenarlarında müstesna güzellikteki tezhiplere rastlanmaktadır. Ayrıca Mushafların zahriye (sırt) sayfaları, serlevhalar (baş levhalar), unvan sayfaları, sure başları, güller, ketebe veya hatîme sayfası yoğun tezhiplerin bulunduğu sayfalardır (Birol, ders notları).

Tezhip sanatı, Orta Asya'da VIII. yy.'dan itibaren gelişmeye başlamıştır. Bunda Uygurlar'ın Manî dinini kabul etmesinin rol oynadığı, sanat tarihçilerince ileri sürülmektedir (Cunbur, 1992: 442). İslâm kültüründe kitap sanatları, Bizans, Uygur

ve Sâsani kitap sanatlarının sentezi halinde gelişerek XIII. yüzyılın önemli yazma eserlerini vermiştir (Birol, 2008: 37).

XIV. yüzyıl İslâm dünyasında, politik güçlerin yanı sıra sanat hareketlerinde XIV.yy.'ın ilk yarısında İlhanlılar, XIV.yy. boyunca da Memlûkler etkili olmuştur. İlhanlı ve Memlûk nakkaşhanelerinde hazırlanan eserlerin cilt, hat, tezhip ve tasvir örneklerinin XIV. yy sanatı için üstün ustalıkta eserler olduğu görülmektedir. Adları süsledikleri eserlerde yazılı olan müzehhipler XIV. yy. başında İlhanlılar döneminde, boyları 50-100 cm arasında değişen Kur' an veya cüzlerinin tezhiplenmesinde çalışmışlardır. Sanatçılar bu ölçülere yakın yüzeylerdeki levha, çerçeve ve başlık tezhipleri kaliteli işçiliği, renk ve desen zenginliğiyle dikkat çeker (Tanındı, 1991: 42).

Anadolu Beylikleri' nin Kitap sanatları bakımından XIV. yy. hakkındaki bilgilerinin yetersiz olması bu asırda beyliklere bölünmüş olan Anadolu 'da sürüp giden karışıklıklardan geriye kalabilen ve sanat eseri vasfını taşıyan örnekler azdır. Bu örneklerden devrin tezhip özelliklerini çıkarmak mümkün olabilmektedir. Selçuk tezhibi ile Osmanlı tezhibi arasında bir köprü teşkil eden Anadolu Beylikleri tezhiplerinde gelişim sürecinin devam ettiği anlaşılır (U.Derman, 1977: 56).

XIII. yy. ortalarında güçlenen Memlûkler, XIII.yy.'ın ilk yarısından itibaren Anadolu' yu ve yakın doğuyu yıpratan İlhanlılar' ı yenmiş, Mısır dışında Suriye ve Anadolu' nun güney ve güneydoğusunda etkin bir güç oluşturmuş ve Karamanlı Beyliği' yle XIV. yy.' ın başlarından başlayarak sıkı bir ilişki kurmuştur. Bu dönemde Yakûp b. Gazi el-Konevî tarafından tezhiplenen ve şu an Konya Mevlânâ Müzesi' nde 12 envanter numarasında kayıtlı olan Kur' an-ı Kerim Karamanlı dönemi kitap sanatının ilk örneği olmalıdır (Tanındı, 1991: 42).

MATERYAL VE METOD

Araştırması yapılan eser, Konya Mevlânâ Müzesi'nde 12 envanter numarasında kayıtlıdır. Eser hakkında bilgilere ulaşmak için öncelikle kitabın müzedeki envanter kayıtları incelenmiş ve müzelik eserler kataloğundan istifade edilmiştir. Daha sonra araştırmanın konusu ile ilgili makalelere, tezlere ve görsel malzemelere ulaşılmıştır. Eser, incelenerek tezhipli sayfalar tespit edilmiş, genel ve ayrıntı fotoğrafları çekilmiştir. Ayrıca değerlendirilmesi yapılacak sayfaların da çizimleri yapılmıştır.

ARAŞTIRMA BULGULARI

"12" Envanter Numaralı Kur'an-ı Kerim'in Genel Tanımı

Kur'an-ı Kerim iki ciltten oluşmaktadır. Cilt ebadı 48,3 x 30,7 cm ölçüsündedir. Birinci cildin ortası şemseli, kenarları farklı ebatlarda paftalara ayrılmış ve bezenmiştir. İç kapakları da tezyin edilmiştir. 826 sayfadan oluşan bu eserin birinci sayfasında Selçuk tarzı tezhip mevcuttur. İkinci ve üçüncü sayfalarda yer alan Fatiha sûresi serlevha formunda tezhilenmiş olup, ayrı sayfaya yapıştırılmak suretiyle kurtarılmıştır.

Sûrebaşları, güller ve duraklar eserin diğer bölümlerindeki gibi bir bütün halinde tezyîn edilmiştir. Her mushafta olduğu gibi secde yerlerini belirten 14 adet secde gülü, her 10 âyette bir âşere gülü, her 5 âyette bir hamse gülü, her 20 sayfada bir cüz gülü, her 5 sayfada bir hizib gülü, her sûrenin başına sûrebaşı tezhibi bu mushafta da mevcuttur (Ç.Derman, 2002: 292).

200. sayfada noksan yazılan yerler yanlara yazılmış ve tashih görmüştür. Her sayfada yedi satır olup, yazı ebadı 36 x 21 cm ölçüsünde hazırlanmıştır. Metnin başladığı dördüncü ve beşinci sayfalarda metin altlarına ve sayfa kenarlarına, siyah mürekkeple ve nesih yazıyla, farsça tercümeleri, yalnızca bu sayfalarda yazılmıştır. Bu cilt 1. sûreden 18. sûre olan Kehf sûresine kadar olup, 825. sayfada metin bitmektedir. Bu sayfa da tezyin edilmiş olup, ayrı bir kağıt üzerine yapıştırılarak onarılmıştır. Metin bitiminden sonraki sayfa da tezyin edilmiştir (Gölpınarlı, 2003: 12).

İkinci cildi de birinci cildin aynıdır. 801 sayfadan oluşan eserin birinci sayfası olan zahriye sayfası ile birinci cildin tezhipli olan son sayfası birbirinin aynıdır. 800. ve 801. sayfalarda yer alan ketebe sayfası tezhiplidir.

Kur'an-ı Kerim'de Bulunan Tezhipli Bölümler

Birinci cildinde zahriye sayfası tezhiplidir. Fatiha suresi serlevha formunda karşılıklı uygulanmıştır, bu sayfa da müzehheptir. Birinci cildin son sûresi olan Kehf sûresinin son ayeti ile son sayfa olan zahriye sayfası tezhiplidir.

İkinci ciltte, birinci cildin sonunda yer alan zahriye sayfasının benzeri yapılmıştır. Bu tezhip, ikinci cildin başlangıcına işaret etmek için yapılmıştır. Son kısımda yer alan ketebe sayfası da tezhiplidir.

Kur' an-ı Kerim'in Birinci Cildi

1-Cilt Kapağı: Cildin ön ve arka kapaklarının farklı tasarlandığı görülür. Bu tasarım şekli XV. yüzyılın ilk yarısında Bursa ve İstanbul'da istinsah edilen kitapların kaplarında yaygın olarak görülür (Tanındı, 2004: 843).

Kur' an'ın kestane renkli deri cildinin ön yüzüne, ortadaki şemseye birbirini alttan üstten geçerek kesen geometrik şekiller oluşturulmuştur (Çizim- 2). Şemsenin uç kısımları ile köşebentlerine rumi motifleri kullanılmıştır. Köşebent ile şemse arasındaki alana ¼ simetri desen uygulanmış olup, hatayî, goncagül, yaprak motifleri kullanılmıştır (Çizim- 3). Birbirini ince arasuyu ile kesen alt ve üst paftalar ile cildin iç kısmını çevreleyen kenar kısmındaki paftalarda zencerek uygulanmıştır. Zencerek: Farsça zencir küçültme ekiyle zincir-ek, levhaların, yazma kitapların sayfa kenarlarına yapılan, iç içe geçmiş halkalar şeklindeki süsleme anlamına gelir (Misalli Sözlük, 2005: 3470), (Fot. No: 1).

Dış kapağın iç kısmında ¼ simetri, birbirini alttan ve üstten geçerek ayıran geometrik şekiller kullanılmıştır (Çizim- 5). Alt ve üst kısımda bulunan paftalarda ise farklı geometrik şekiller uygulanmıştır (Çizim- 6). Bu kısımlarda belirli aralıklarla dört adet ara suyu yapılmış, bazılarında zencerek kullanılmıştır (Fot. No: 2), (Çizim- 4).

Dış kapakların tüm bezemeleri aletle yapılmış, aletin bıraktığı oyuntular altın yaldızla boyanmıştır. Açık kestane renk deri iç kapaklarında sarmal dal üzerine rûmî motifleriyle, sıvama bezemesinde blok kalıp kullanılmıştır (Tanındı, 2004: 843).

2-Zahriye Sayfası: Zahriyenin lügat manası arapça zahr; sırt, arka kelimesinden gelmektedir. Yazma kitaplarda genellikle kitap sahibinin temellük kitabesinin tezhipli olarak yer aldığı, esas metnin başladığı yaprağın ön yüzü demektir (Misalli Sözlük, 2005: 3490). Yazma eserlerde metnin başladığı ilk sayfanın arkasında yer alması sebebiyle bu isim verilmiştir. Bu alan boş bırakıldığı gibi, eser sahibinin veya mükellifinin belirtildiği bir ifade yer alabilmektedir. Ancak kitap sahibinin önemine göre özel bir zahriye tezhibi işlemesi de yapılabilmektedir (Ç. Derman, 2002: 292).

Dikdörtgen tam sayfa zahriye tezhibi 31 x 18,8 cm ebadındadır. Bu dikdörtgen alanın kenarlarında, yanlarda dar, üst ve alt kısımlarda geniş olarak anahtarlı zencerek kullanılmıştır. Altın olarak uygulanan zencereklerin zeminlerine iç paftalarda kullanılan renkler ilave edilmiştir. Kenar kısımlarından içe doğru gidildikçe ince ara suyu olarak kullanılan inci dizisi , ardından altın cedvel ve beyaz iplik yapılmıştır (Fot. No: 3).

İç kısımda birbirini alttan ve üstten geçerek ayıran geometrik paftalar, altın cedvel ve beyaz iplikten meydana gelmiştir. Bu paftalar iki tam ve dört yarım daireden oluşmaktadır. Oluşturulan paftaların içine zemini boyalı klasik tezhip tekniği uygulanmıştır. Zemini boyalı klasik tezhip tekniği; klasik tezhip sanatında görülen eski bir tezhip tekniğidir. Geçmiş dönemdeki müzehhipler tarafından düz tezhip tekniği olarak da adlandırılan bu teknikte, desen zemini, tamamen boyanarak kağıt zeminden ayrılır. Bu teknikte zemin yeşil, kahve ve koyu mavi ile doldurulmuştur. Paftalarda, penç ve yaprak motifleri ve rumi motifleri kulanılmıştır. Bu rumi motifleri

de ortabağ ve tepelik motifleri yardımıyla kendi içinde paftalar oluşturmuştur (Fot. No: 5).

3-Fatiha Sûresi : Bu sûre serlevha formunda karşılıklı olarak uygulanmıştır. Serlevha: Mushafın zahriyeden sonra gelen ilk sayfasına Fatiha sûresinin tamamı ve ikinci sayfaya da Bakara sûresinin ilk âyetleri karşılıklı yazılarak etrafına zengin bir tezhip yapılmasına denir (Ç. Derman, 2002: 292). Fatiha suresi muhakkak hatla altınla yazılmıştır. Bu sûre ve karşı sayfadaki surenin devamı aynı şekilde tezhiplenmiştir (Fot. No: 4).

Dikdörtgen alan içinde olan bu surenin dar olan yan kısımlarında altın üzerine üç iplik rumi motifi uygulanmış olup (Fot. No: 7), bu motifleri birbirine bağlayan ortabağ motifi de kullanılmıştır. Geniş olan üst ve alt kısımlarda ise yazı beyaz mürekkeple yazılmış, etrafı geometrik şekillerle paftalanmıştır. Bu kısımların yanlarında dar ve uzun koltuklar kullanılmış, iç kısımlarında nebati, rumi motifleri uygulanmıştır (Fot. No: 6).

Yazı kenarlarına beyne's-sütûr uygulanarak yazıya bir sınır teşkil etmiştir. Satır aralarına pembe renk zemine ince siyah çizgiler çekilmiş, bunların üzerine altından sarmal dal üzerine sıralanan altın rumilerin iç kısımları münhani tarzında tonlamayla renklendirilmiştir. Üçüncü sayfanın kenarına yıldız ve daire biçimli güller, tığlarla birbirine bağlanarak yerleştirilmiştir.

4-Sûrebaşları, Güller ve Duraklar : Sûrebaşları mushaftaki diğer tezhipli kısımlarla bir bütünlük gösterir. Sülüs hatla yazılan sûrebaşlarının bazıları altınla yazılıp, beyne's-sütûr tekniği uygulanmış ya da altınla yazılıp, siyah, beyaz veya kırmızı tahrir çekilmiştir. Bazılarında ise yazı mavi veya beyaz renk ile yazılmış sonra siyah ya da beyaz renkle tahrir çekilmiştir. Bu renk ile yazılıp tahrirlenen yazılara beyne's-sütûr uygulanarak, bu alanların içi altınla doldurulmuştur.

Sûrebaşlarına genel olarak cedvel, iplik, kuzu ve tığılar çekilip, sûrebaşlarına olan uzantısı yuvarlak biçimli gül biçimini almıştır. Bazı sûrebaşlarında cedvelden sonra arasuyu ya da ince arasuyu yapılmıştır. Bu alana kimi zaman zencerek, münhanî, inci dizisi, kimi zamanda değişik renklerde şekiller uygulanmıştır (Fot. No: 8).

Yazının etrafını belirli genişlikte, cedvelle sınırlayan bölümün iç kısmına, zemin olarak kırmızı, mavi, lacivert ve turkuaz renkler kullanılmıştır. Zeminlere rumî motifi uygulanmıştır. Bu motifler sarmal dal ya da sade bir dal üzerinde karşımıza çıkmaktadır. Rumî motifleri altın, kırmızı, mavi ve beyaz renklerde uygulanıp, kimi zaman iç kısımlarına bu renklere uygun tonlarda yeşil, kırmızı, mavi renkler münhanî tarzında tonlamayla renklendirilmiştir (Fot. No: 9).

Sayfanın, dışına bakan kenarında ve çerçeve dışında kalan alana yapılan ve genel olarak gül diye isimlendirilen bu tezyini şekiller aynı sayfa da birden fazla

yukarıdan aşağıya çizilen bir eksen üzerinde yer alırlar. Bunun amacı gülleri, leke gibi görünmekten kurtarmaktır (Ç. Derman, 2002: 292), (Fot. No: 4, 15, 16).

Eserde satır aralarında daire ve mihrap biçimli tezhipli güller bulunmaktadır. Güllerin iç kısımlarına kûfi yazı yazılmış, rûmî motifleri, geometrik şekiller uygulanmıştır. Arasuyu olarak zencerek, münhanî, inci dizisi kullanılmıştır. Dış kısmlarda kuzu ve tığılar kullanılarak zemine geçişi kolaylaştırılmıştır. Bu güllerde genel olarak altın kullanılıp, yeşil, kırmızı, beyaz, mavi ve lacivert renkler de kullanılmıştır (Fot. No: 10, 11, 12).Duraklar, mushaflarda ayet aralarını göstermesinin yanı sıra yazının biteviliğini giderip, gözü dinlendirir ve sayfayı bezerler (Ç. Derman, 2002: 292). Eserde yer alan duraklar pençhâne duraklardan oluşmaktadır. 8, 6, 12, 14, 16 dilimlerden oluşan ve farklı biçimlerde kullanılan bu duraklar, altın, kırmızı, mavi renklerde uygulanmıştır (Fot. No: 13).

5-Kehf Suresinin Son Ayeti: Birinci cilt, Kehf sûresi ile son bulmaktadır. Bu sûrenin dikdörtgen alanının kenarına, iç ve dış cedveller içerisine anahtarlı zencerek altınla uygulanmıştır (Çizim- 8). İç kısımdaki yazı, beyne's-sütûr ile çevrelenmiştir. Satır aralarına kırmızı ince çizgiler çekilmiş, bunun üzerine sarmal dal üstünde rumi motifleri, münhani tarzında renklendirilmiştir (Fot. No: 14), (Çizim- 7).

6-Son Sayfanın Zahriye Sayfası: Dikdörtgen tam sayfa zahriye tezhibi 33,5 x 21 cm ebadındadır. Altın cedvel ve kırmızı iplikle çevrelenen bu dikdörtgen alanın alt ve üst kısmına anahtarlı zencerek yapılmıştır. Zencereklerden sonraki iç kısıma, kırmızı zemin üzerine gelişimini tamamlamamış motiflerle arasuyu uygulanmıştır.

Birbirini alttan ve üstten geçerek ayıran çok kollu yıldız, altı ve sekiz köşeli biçimler, 1/6 simetri olarak altın cedvelle yapılmıştır. Lacivert, kırmızı ve yeşil zemin üzerine altından rumi motifleri uygulanmıştır. Sayfa kenarına tığlarla birbirine bağlanan daire ve yıldız formunda güller konmuştur (Fot. No: 15), (Çizim- 9).

Kur' an-ı Kerim'in İkinci Cildi

1-Cilt Kapağı: Birinci cildin bezemesi ile aynı özelliktedir.

2-Zahriye Sayfası: Birinci cildin son sayfasındaki zahriye tezhibinin eşi yapılmıştır (Fot. No: 16).

3-Hatime (Ketebe) Sayfası: Yazma kitaplarda müellifin ya da müstensihin eseri bitirirken yazdığı duaları, hattatını, yazılış tarihini, varsa müzehhibini belirttiği yazıları kapsayan son sayfaya hatime ya da bitiş sayfası denir. Hatime sayfalarına göre daha hafif bir tezyinat yapıldığı görülür (Birol, ders notları), (Fot. No: 17).

Dikdörtgen formundaki ketebe sayfasının alt ve üst kısmındaki alan ½ simetri formunda olup; altın, beyaz , mavi renklendirilerek tezhiplenmiştir. İç kısımda altınla yazılan Arapça kitabeyi, sekiz dilimli madalyon çevrelemektedir. Bu alan birbirine

alttan ve üstten geçerek devam eden zencereklerden oluşmaktadır. Madalyonun köşelerinde nebatî motifler uygulanmıştır (Fot.No: 18).

Ketebe sayfasının son bölümü olan sayfada ki kare alanın dış kısmı kalın altın cedvelle çevrelenmişir. İçe doğru ince ara suyu, iç ve dış cedvel arasında anahtarlı zencerek yapılmıştır. Yeşil ve lacivert zemin üzerine beyaz mürekkeple yazılan sülüs hattının iç kısımlarına beyaz renkle rumi motifi uygulanmıştır. Üst ve alt kısmı birbirinden ayıran kısma zencerek yapılmıştır. Alt kısımda lacivert zemin üzerine altın yazı yazılarak, köşelerine ve koltuklarına nebati motifler uygulanmıştır (Fot. No: 19).

SONUÇ

Konya Mevlânâ Müzesi' ndeki 12 envanter numaralı Kur' an-ı Kerim' in tezhip açısından değerlendirilmesi adlı çalışmamızda, eserde bulunan tezhipli sayfalar incelenmiş olup, motif, desen ve üslûp özellikleri bakımından değerlendirilmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır.

XIV. yy.' daki Anadolu Beylikler Dönemi tezhip sanatı, Klasik dönem Osmanlı tezhip sanatının hazırlık dönemini oluşturmaktadır. XIII. yy. Selçuklu Devleti'nden günümüze ulaşabilmiş tezhipli yazma eser sayısı oldukça çoktur. Yoğun olarak tezhipli yazma eserlerin hazırlanması XIII. yy. sonlarına doğru başlar ve XIV. yy. boyunca sürer.

Karamanlı Beyliği zamanında oluşturulan eserde Memlûk ve İlhanlı etkisi görülmektedir. Özellikle Yakup b. Gazî el-Konevî' nin Memlûk ve İlhanlı meslektaşlarıyla ortak yönlerinin olduğu görülür. Eserdeki tezhipli kısımların zenginliği mushafın ve eser sahibinin önemini göstermektedir.

Eserde incelenen tezhipli sayfalar gerek motif, desen, gerekse üslûp özellikleriyle bir bütünlük oluşturmaktadır. Eserin geneline altın hakimdir. Kırmızı, mavi, lacivert, yeşil, beyaz ve turkuaz renkler birbirleriyle uyumlu olarak kullanılmıştır. Geometrik paftalar, çok kollu yıldızlar, zencerekler, nebâti ve rûmî, bu devrin özelliklerini vermekte, dönemine göre gelişim sürecinin devam ettiğini göstermektedir.

KAYNAKLAR

Birol, İnci A. (2008). *Türk Tezyînî Sanatlarında Desen Tasarımı, Çizim Tekniği ve Çeşitleri*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

Birol, İnci A. *Ders Notları*.

Cunbur, Müjgan (1992). Türkler' de tezhip sanatı, *Türk Dünyası El Kitabı (Dil-Kültür-Sanat), 2,* 441-451.

Derman, F. Çiçek (2002). Türk tezhip sanatının asırlar içinde değişimi, *Türkler, 12,* 289-299. Ankara.

Derman, F. Çiçek (2005). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

Derman, F. Çiçek (2007). Osmanlı tezhibine çağdaş bir bakış, *Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırmaları*.

Derman, Uğur (1977). Kitap sanatları, *Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı (14.yy),* 56-60. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Gölpınarlı, Abdülbâki (1967). *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Gölpınarlı, Abdülbâki (2003). *Mevlânâ Müzesi Müzelik Yazma Kitaplar Kataloğu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Günüç, Fevzi (1987). *Mevlânâ Manzûmesi Kubbe-i Hadrânın Kalemişleri.*Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Tanındı, Zeren (1991). Karamanlı Beyliği' nde kitap sanatı, *Kültür ve Sanat Dergisi, 12,* 42-44. İş Bankası Yayınları.

Tanındı, Zeren (2004). Kitap ve cildi, *Osmanlı Uygarlığı, 2,* 841-863. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Tanındı, Zeren (2007). Mevlânâ Celâleddin Rûmî' nin ve Sultan Veled' in Konya Mevlânâ Müzesi' ndeki eserlerinin tezhipli ilk örnekleri, *Mevlânâ Ocağı, Mevlânâ' nın Doğumunun 800. Yılına armağan* (Haz. Mehmet Bayyiğit), Konya: Kombassan Vakfı, 163- 178.

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf No: 1 Cilt Kapağının Ön Yüzü

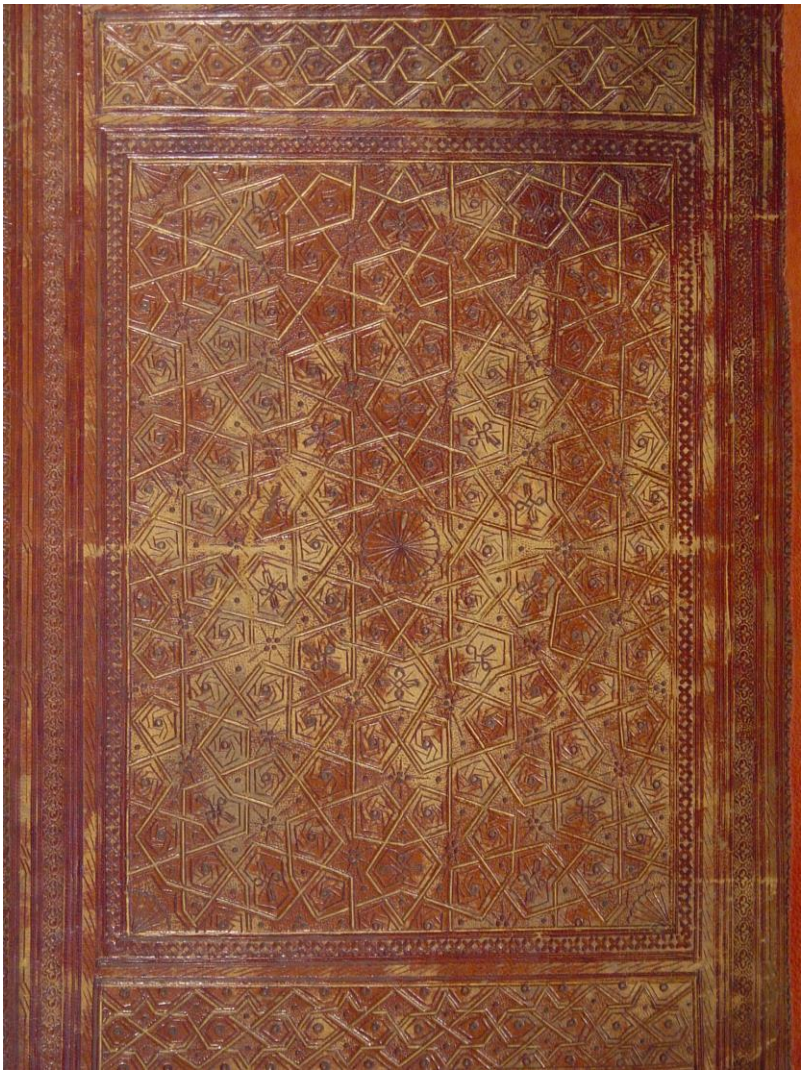

Fotoğraf No: 2 Cilt Kapağının Arka Yüzü

Fotoğraf No: 3 Zahriye Sayfası

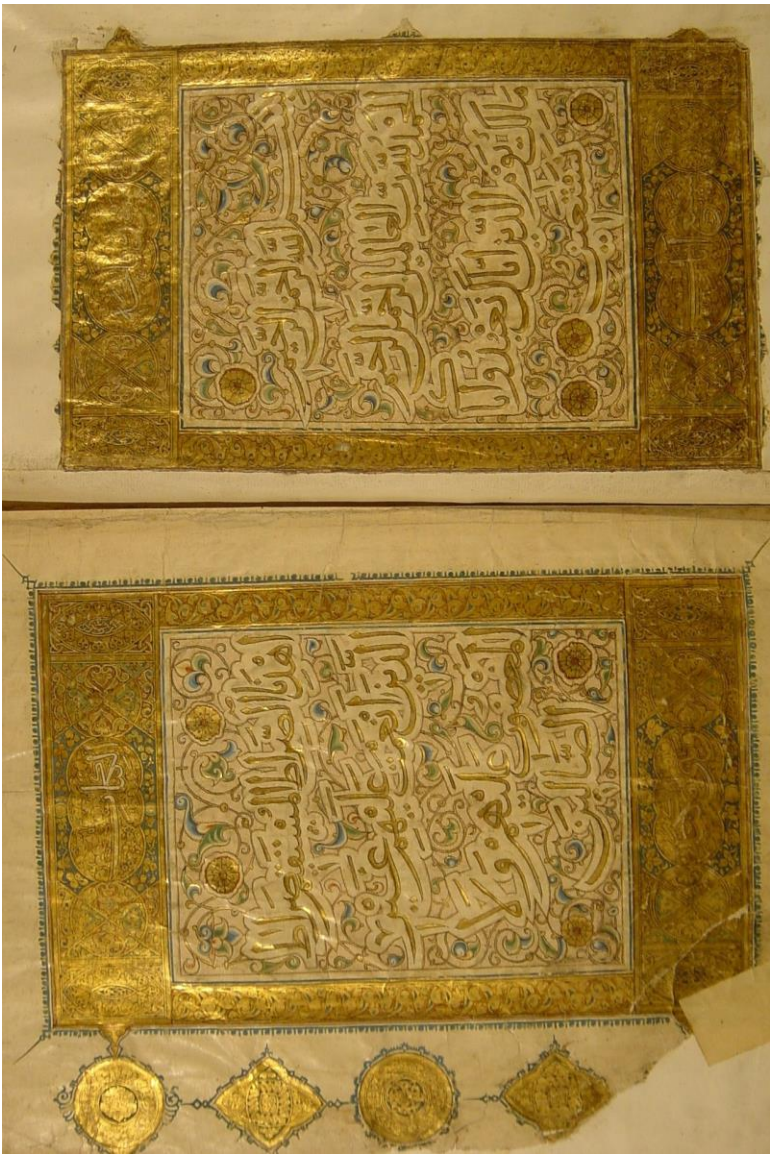

Fotoğraf No: 4 Fatiha Sûresi

Fotoğraf No: 5 Zahriye Sayfası Ayrıntı

Fotoğraf No: 6 Fatiha Sûresi Üst Başlık Ayrıntı

Fotoğraf No: 7: Fatiha Sûresi Arasuyu Ayrıntı

Fotoğraf No: 8 Sûrebaşları

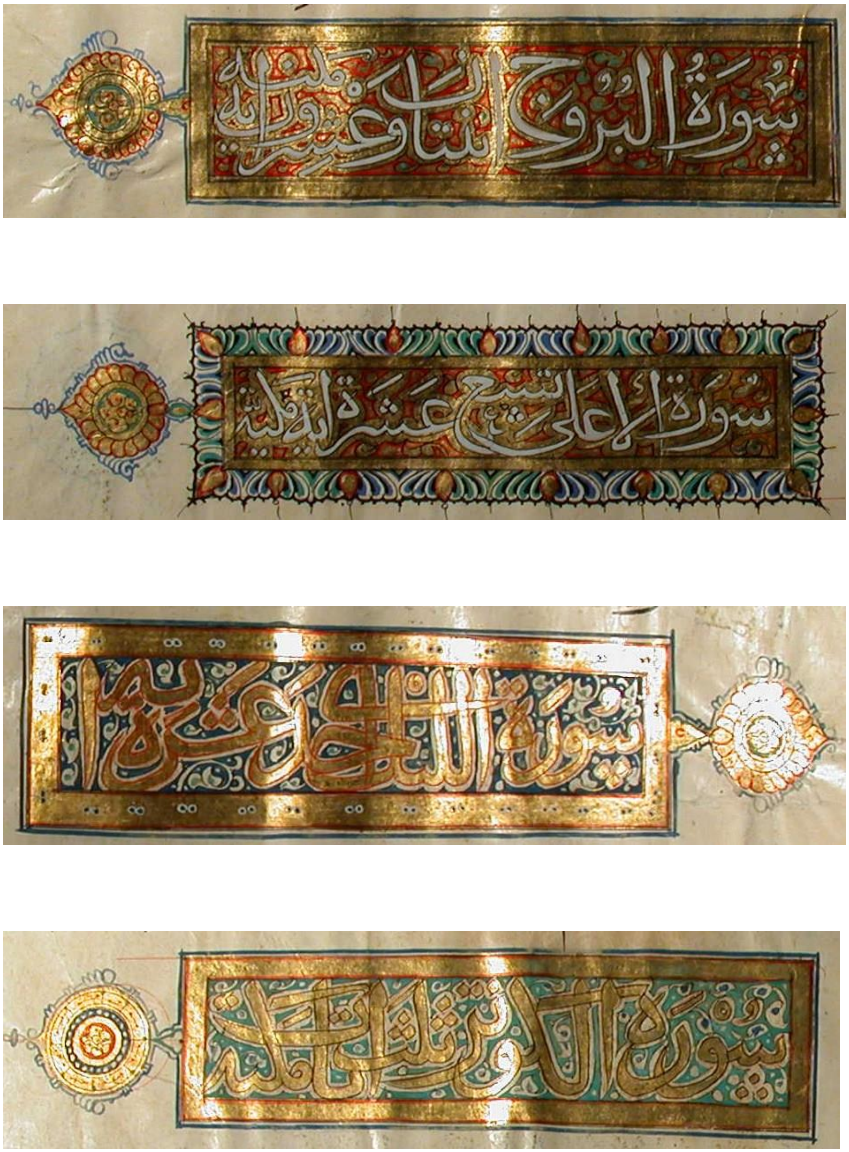

Fotoğraf No: 9 Sûrebaşları

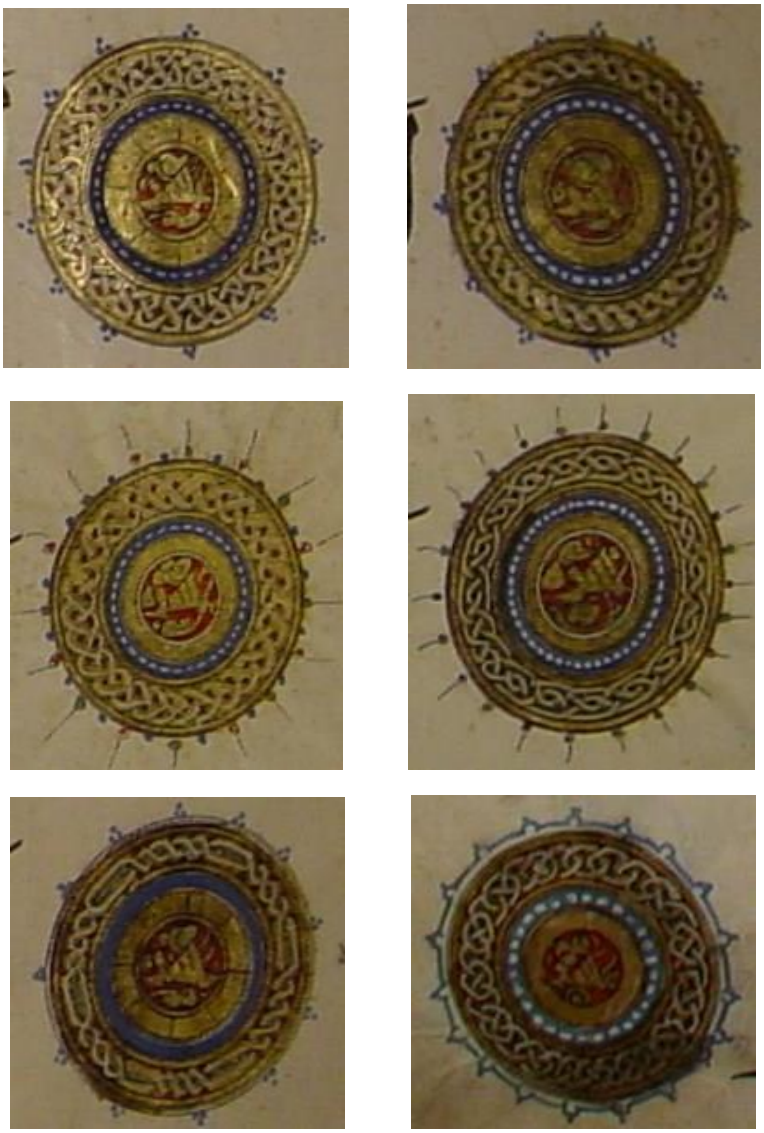

Fotoğraf No: 10 Daire Biçimli, Zencerekli Güller

Fotoğraf No: 11 Daire Biçimli Güller

Fotoğraf No: 12 Mihrap Biçimli Güller

Fotoğraf No: 13 Duraklar

Fotoğraf No: 14 Kehf Sûresinin Son Ayeti

Fotoğraf No: 15 Son Sayfanın Zahriye Sayfası

Fotoğraf No: 16 İkinci Cildin Zahriye Sayfası

Fotoğraf No: 17 Hâtime (Ketebe) Sayfası

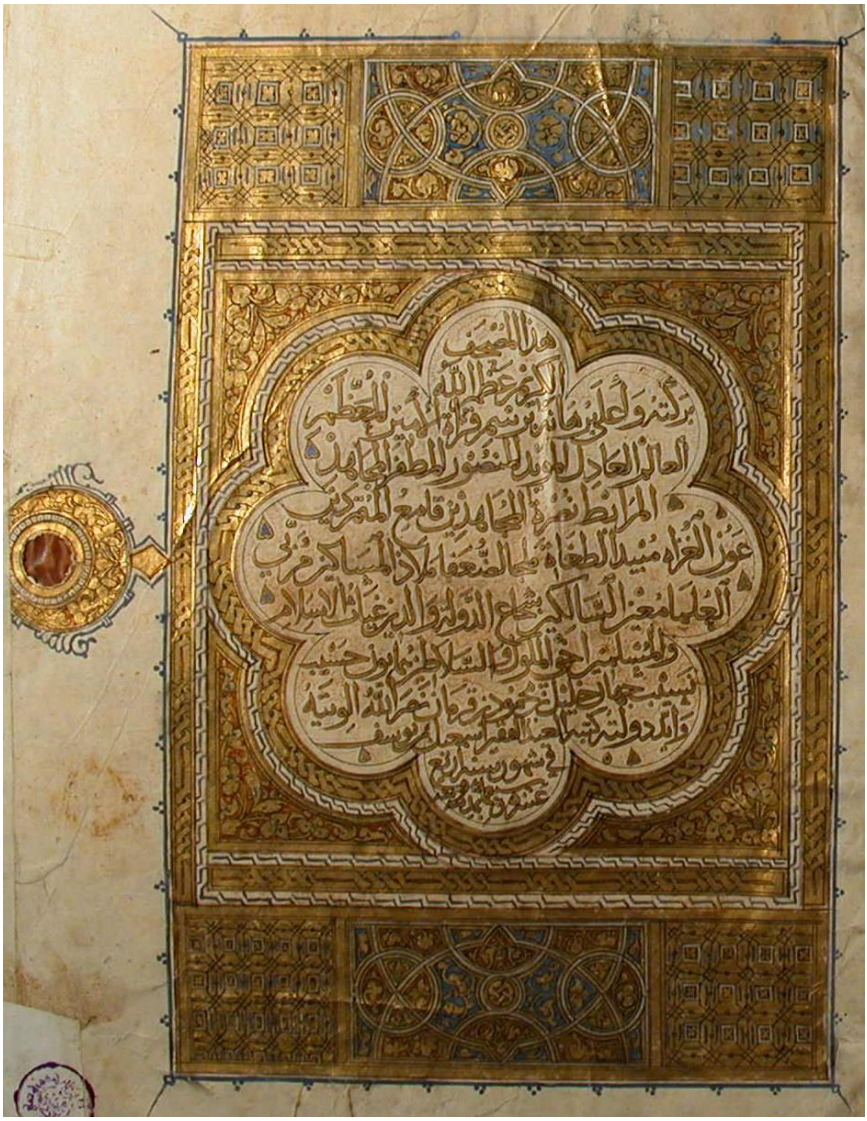

Fotoğraf No: 18 Hâtime (Ketebe) Sayfası Ayrıntı

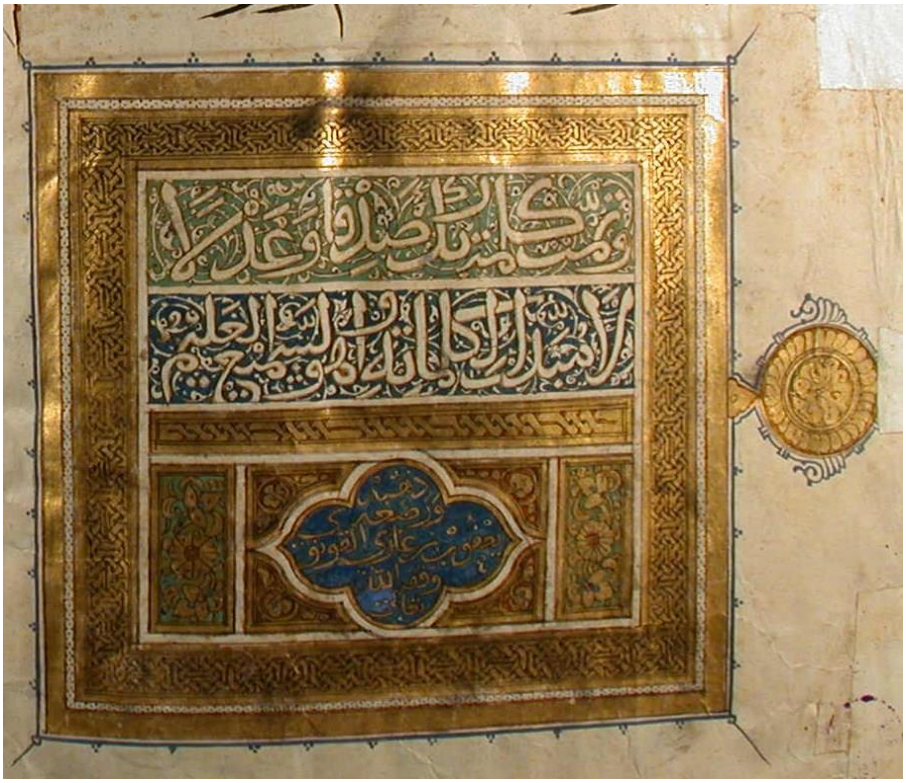

Fotoğraf No: 19 Hâtime (Ketebe) Sayfası Ayrıntı

ÇİZİMLER

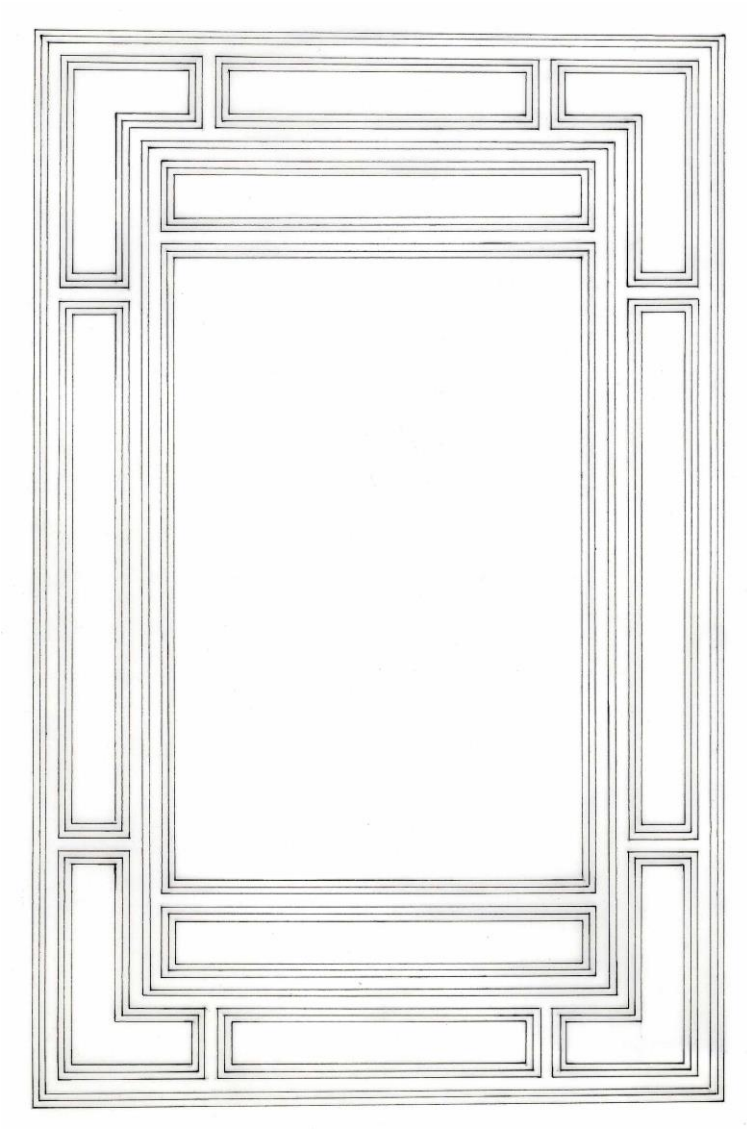

Çizim- 1: Cilt Kapağının Ön Yüzü

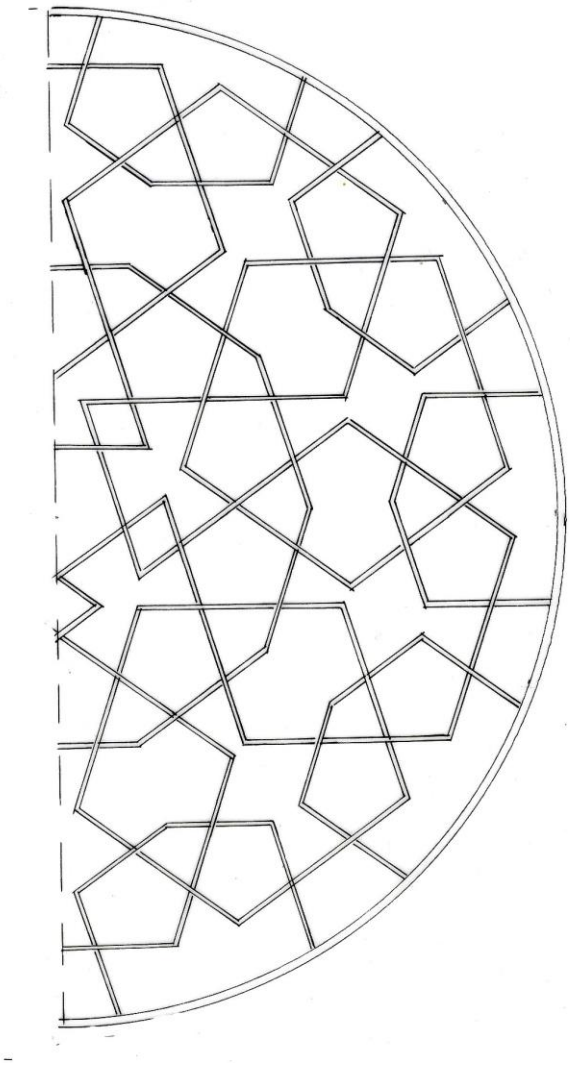

Çizim- 2: Cilt Kapağının Ön Yüzü Ayrıntı

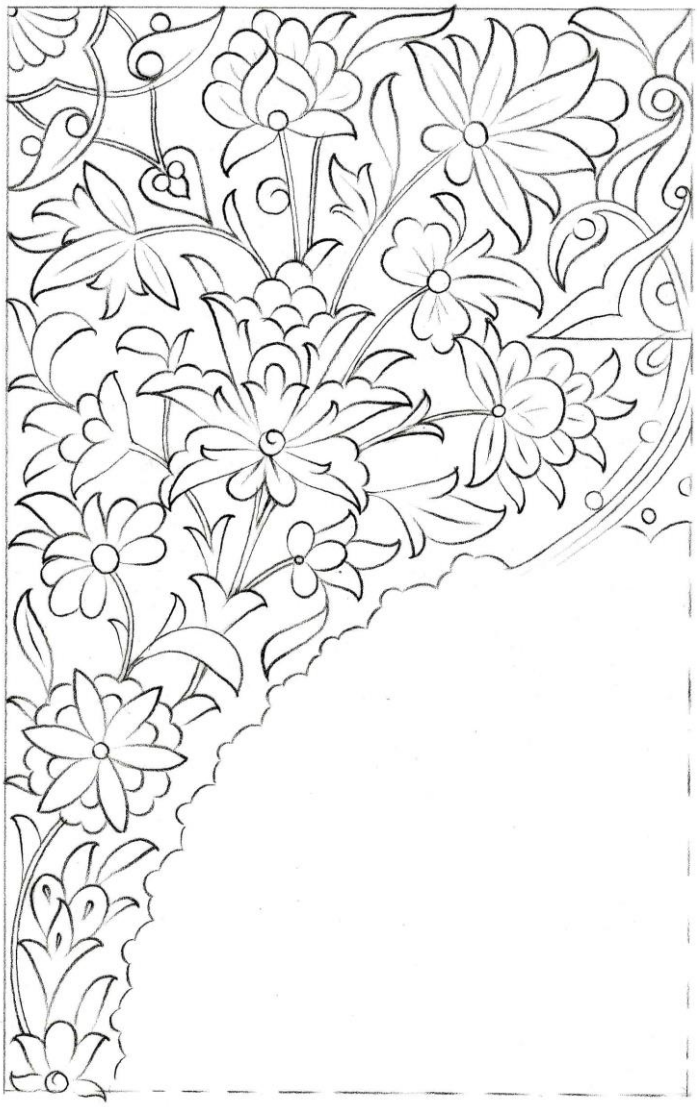

Çizim- 3: Cilt Kapağının Ön Yüzü Ayrıntı

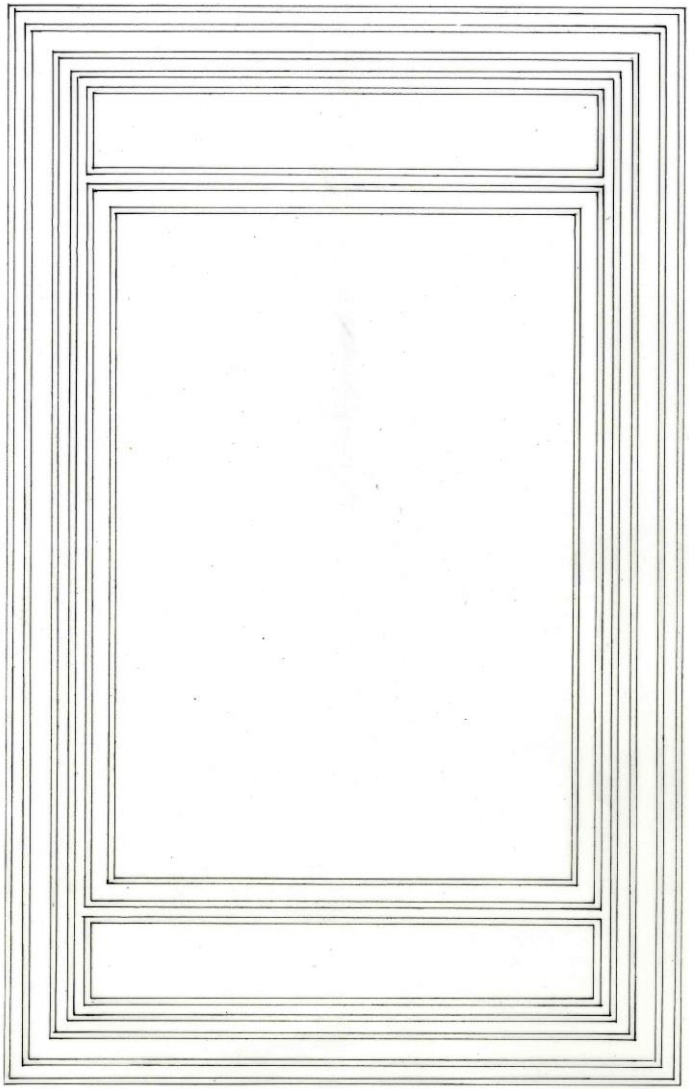

Çizim- 4: Cilt Kapağının Arka Yüzü

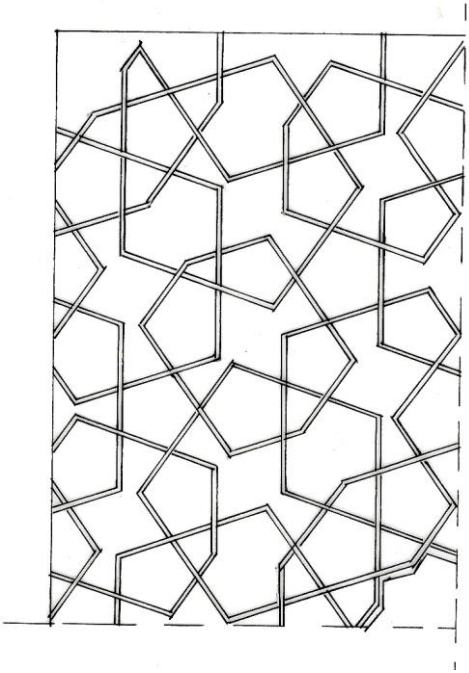

Çizim- 5: Cilt Kapağının Arka Yüzü Ayrıntı

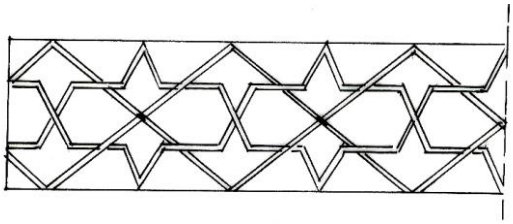

Çizim- 6: Cilt Kapağının Arka Yüzü Ayrıntı

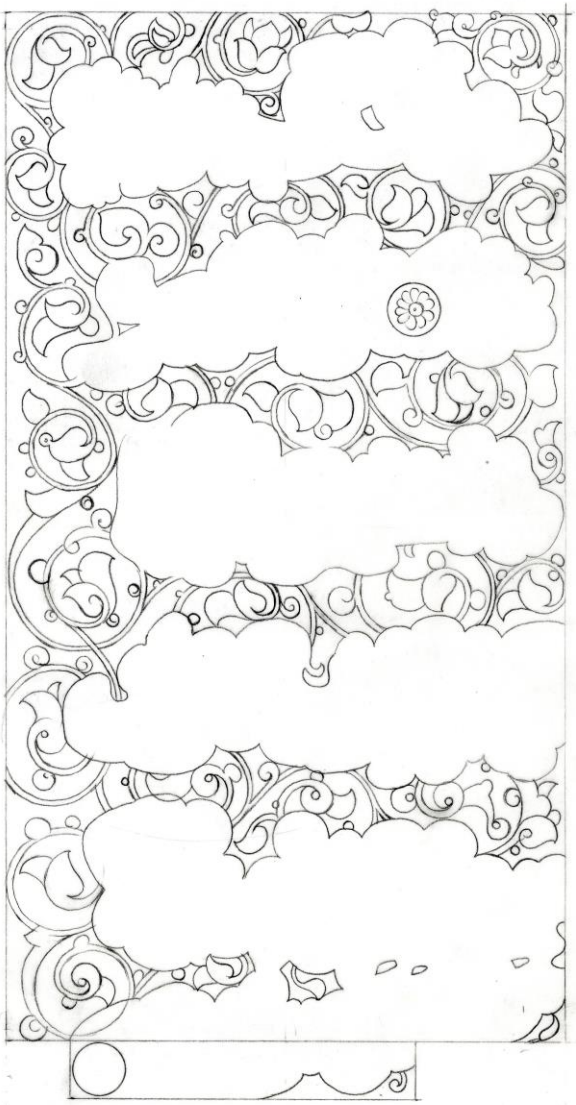

Çizim- 7: Kehf Sûresinin Son Ayet

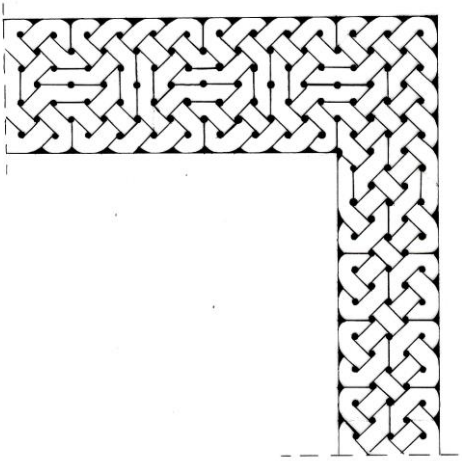

Çizim- 8: Kehf Sûresinin Son Ayeti Ayrıntı

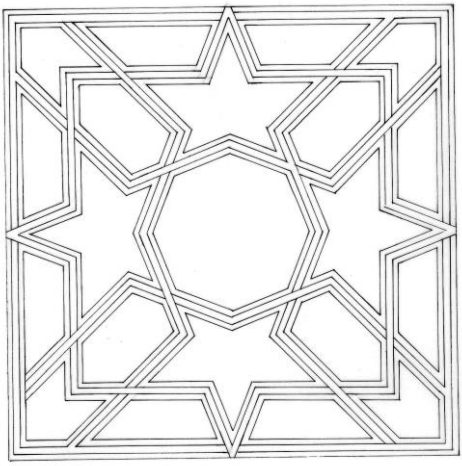

Çizim- 9: İkinci Cildin Zahriye Sayfası 1/6 Simetrisi